

راه رنج

مقدمه‌ای بر بحث «حرکت» انسان قرآنی در مسیر تعالی

این مقاله با محور قرار دادن آیه شریفه «یا ایها الانسان انک کادح الی ربک کدحا فملا لیه» و پیگیری بحثی در باب انسان شناسی قرآنی، می‌کوشد با تفسیر ویژه و مفهوم «کدح» در این آیه، حرکت و تعالی انسان را که به دلیل برخورداری از تمهید، اختیار و مسؤلیت، با حرکت‌های جوهری و ذاتی موجودات دیگر غیر انسانی، متفاوت است، حرکتی ویژه معرفی کند که به دلیل اقتضایش به پدید روی حاشی آدمی که همیشه در حق انتخاب و اعمال آزاده و گزینش طریقی دارد، با انواع دیگر سلوک و حرکات غریزی اختلاف جدی دارد.

و خلیفه «او» روی زمین باید از تسبیح و بندهای دنیاوی جبری خارج شود و به سوی کمال انسانی پیشانند. تربیت جن و جن و شیطان دور شود و در پناه امن «روح» هدایتی برآید (با اقتدار کار در آمدن از آن پناه بدو در تلاش درون شدن به این) با عالم تاریک و ظلمتی، چهل و چون جبری را پیشتر گذارده و رو به عالم نور و روشنی علم و آگاهی بگذرد که ایسان به «الله» و عالم غیب یعنی این فلسفه رو به قیامت نماز گزاران.

«الله ولی الذین آمنوا وخرجهم من الظلمات الی النور» و الذین کفرو اولیاءهم الظلمات یخرجونهم من النور الی الظلمات اولئک اصحاب النار هم فیها خالدون»

«الله دوستدار کسانی است که (از طریق عقل و دانش نیک) از «روح» خدای می‌درآمدن در پناه امن «او» «او» آنها را از تاریکی، جهل و ناخردی به سوی آرزو و به سوی نور و دانش و نیایی و ذهن من می‌شود و کسانی که نعمت روح خدای را در دانش مستمسک از آنرا کفران کرده‌اند آنرا عاقل و باطل گذارند تا چنانچه ولایت طاقت در سر آیند و او هم آنها را از دنیای روشن علم و عقل به دور برده به ظلمت نادانی و ناخردی سوق می‌دهد این کفران کنندهای «روح» خدایی همیشه ناپند بر انسان، مایل من آتش نوزخ داد و در ظلمت ناخردی جاودانه باقی می‌مانند. همه موجودات عالم بدون استثنای طریق حرکت‌های قهری و ذاتی، خالق و پروردگار خویش را تسبیح گویند و در نظام تعالی و توازن حاکم بر طبیعت فقط «او» را می‌ستایند «الحمد لله رب العالمین» (الحمد لله یکی از تسبیحات اولیه‌ای است که ما نماز گزاران در نماز متذکر آن می‌شویم بدون آنکه عظمت این کلمه کبریه را در برابر (سبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله ولا اله الاکبر) گویند که اجزای گونه گونه این مجموعه

از چنین دیدگاهی ترجمه آیه فوق عبارت است از اینکه «آدم» همان‌های هفت گانه زمین و آنچه در آنها هست (یعنی همه کائنات) به زبان حرکت‌های منظم و متوازن و منضابط، تسبیح گوی خالق و پروردگار خود شدند و «او» را به پکافتگی و قدرت نامی می‌ستایند در تسبیح کائنات چیزی وجود ندارد که در کار جنبش و حرکت و از تلاش و تسبیح گویی نباشد و گمان تغییر حالت ندهد و متحول نشود ولی نعمت این تسبیح گویی‌های مستدام ذاتی موجودات هر دو عالم شهید و غیب را در که نمی‌کنند و به وضوح در نمی‌یابند و با آنها برخوردی خردمندانه ندارند خدای خالق همه نسبت به این سهل انگاری‌های شما عبور و در گذر نده است» (الله کان حلیمًا غفورًا)

قرآن مجید در این دو آیه از یک نظر فنی در حرکت مشاهده و نامشروع وجود هر دو عالم غیب و شهید را که مربوط به عوالم غیر انسانی است، خنده تحت عنوان «تسبیح گویی» تعریف کرده و از طرف دیگر، حرکت‌های فکری، ذهنی، فیزی، عاطفی، طریقی، اخلاقی و اجتماعی مربوط به همه روحانی آدم را که همیشه در حق انتخاب و اعمال آزاده و گزینش طریقی دارند حرکتی کدح‌آمیز و ملال انگیز می‌میرد کرده است. بدین طریق ما این حرکت‌های مسؤلیت‌خیز انسانی و جمیع تحولات جوهری موجودات نفاذی چشمگیر و فاحش وجود دارد که یکی مستقیم و دیگری راست و آرام و توأم با تکلیف است و بدون دخالت فکر و آگاهی انجام می‌شود.

پس در فرهنگ قرآن مجید کل حرکت‌های این نوع فرآیند تقسیم می‌شود به یکی تمهید و تبدیل ذاتی و جوهری همه موجودات غیر انسانی است که از آن تسبیح گویی آنها نامیده و موضوع آیه‌ای مثل آیه چهل و چهارم از سوره بقره می‌گردد است (حرکت‌های حرکتی جسم آدم نیز مشمول این نوع است) و دیگری حرکت کادحانه و تلاش فکری انسان مسؤلیت‌وسته یعنی که با نظریین «ملاتفر لاله

قرآن مجید در باره حرکت‌های جوهری و ذاتی موجودات دیگر غیر انسانی که بدون توسل به زحمات اندیشیدن و انتخاب راه، به صورت اتوماتیک و به حکم غریزه طبق موازین و قوانین حاکم بر طبیعت و به مقتضای سننهای الهی در جریان حرکت و تکامل محدود هستند، آیات و اشارات زیادی دارد که برای نمونه یکی از آنها نقل می‌شود «تسبیح له السموات السبع و الارض و من فیهن» و آن من شیء الا تسبیح یحمدوه و لکن لا یفقهون تسبیحهم انه کان حلیمًا غفورًا»

توضیح صحیح، تسبیح بر خلاف کدح و کادح، به حرکاتی اطلاق می‌شوند که خودمخرد و فرخ از نوع تلاش فکری و آگاهی‌آل آزاده و انتخاب صورت می‌پذیرند این حرکات شامل تسبیح فعل و انفعالاتی هستند که در تسبیح کائنات و در همه موجودات غیر انسانی، از جمله در بعد جبری آدم تا لوم دارند مثل دوران ذرات الکترون داخل اتم جنبش‌های اتم در درون مولکول هسته حرکاتی که منجر به تقسیم و تکثیر سلول‌های نباتی و حیوانی می‌شوند و رشد و نمو آنها را فراهم می‌سازند تغییرات و تحولات موجودات آبی در دل قبوس‌ها گردش و دوران قطار و سیارات در داخل منظومه‌ها که همواره از نوع تکلف برای موضوع حرکت هستند.

این نوع حرکت که به صورت فرآیند در سطوح گوناگون عالم آفرینش و در فرقه کائنات حاکم است، در زبان قرآن مجید تسبیح گویی عالم وجود تلقی شده است. این نوع حرکت فرآیندی، از این لحاظ تسبیح گویی ذات مقدس الهی تلقی می‌شود که قدرت کامله اولی «عالم طریقی» در گردش فرات داخلی اتم تجلی دارد در گردش افلاک، نیز، چنانچه و متجلی است نوع دیگری از حرکت است که در قرآن منظور شده و شرح آن از این دو نوع حرکت دیگر هیچ حرکتی نمی‌شود. در دنیا، سراج کرد

سید حمید رضا
پس ایها الانسان انک کادح الی ربک کدحا فملا لیه
توضیحات مقدمه‌ای برای ترجمه هر چه دقیق‌تر آید

۱- چون مخاطب این آیه انسان نیست تا انسان شناخته نشود ترجمه دقیق آن میسر نمی‌شود. چنانچه انسان شناسی قرآنی را که بعد از این بیشتر توضیح خواهیم داد می‌شود چنین مرتب کرد: انسان چنانچه بر این عالم است که به عنوان ماده خام باید دائماً متحول شود و صورت بگیرد پوست و پاره چرمی را ترک گفته در کون انسان متعالی و متکامل نامرز جلوه‌های عروج کند یعنی حیوانی است که مستعد گشتن انسان زمین، انسان مکتون و بلاخره انسان مرتز است. برای وصول به این مقصود دور از دسترس باید همیشه در حرکتی سخت و کدح‌آمیز، در جهت مشخص و معلوم باشد که اصل مقصود برای انسان شدن، همین حرکت‌های است پا به عجزی دیگر، انسان موجود چله‌داری است که دشوار تر و تاب تکامل باشد و هیچ‌گاه به کمال مطلق نرسد که همین کوشش و تلاش ناختمانی یعنی انسان.

۲- کلمه «کادح» اسم فاعل «کدح» به معنی حرکت فکری، تلاش تجربی، جنبش ذهنی و آزمایش‌های پیگیر و مداومی است که فقط و مراقبت‌های به نسبت زیادی را ایجاد کند و به طور کلی «کدح» حرکتی است خاص انسان فکری، اختیار، مسئول و تمهید اینک ترجمه آزاد و مفهومی آیه‌ای انسان، چون تو به منظور شناخت پروردگارت و به قصد وصول به مقام خلافت «او» در زمین، در کار و کوشش طاقت‌فرسایی هستی و در این مسیر متحمل رنج و مرارت زیاد می‌شوی پس به نتیجه مطلوب می‌رسی و به تحصیل آن موفق خواهی شد»

